

เอกลักษณ์และศิลปะลวดลายบนผืนผ้า : ผ้าทอชนเผ่ากะเหรี่ยง

กะเหรี่ยง เป็นกลุ่มชนเผ่ากลุ่มหนึ่งที่เรารู้จักกันอย่างคุ้นชินแบบชื่อที่เรียกกันในภาคกลางของไทย กะเหรี่ยงเป็นชนเผ่าที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเมื่อ 200 กว่าปีที่แล้ว นับว่าเป็นกลุ่มชนเผ่าที่มีประชากรมากที่สุดในประเทศไทย มีถิ่นที่อยู่อาศัยกระจายอยู่หลายพื้นที่ทั้งพื้นที่ภูเขาสูง และพื้นที่ราบ กะเหรี่ยงที่พบในประเทศไทยอาจแบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม กะเหรี่ยงสะกอ (หรือที่เรียกกันว่าปกาเกอญอ) กะเหรี่ยงโปว์ กะเหรี่ยงปะโอ และกะเหรี่ยงบะเว และที่เรามักจะพบเห็นลักษณะการแต่งกายแบบชนเผ่า และเอกลักษณ์ผืนผ้าทอที่สะท้อนถึงทักษะความเชี่ยวชาญในด้านศิลปะการสร้างลวดลายบนผืนผ้าที่งดงามนั้น ส่วนมากจะพบเห็นอยู่ใน 2 กลุ่มใหญ่ นั่นคือ กลุ่มกะเหรี่ยงโปว์ และกลุ่มกะเหรี่ยงสะกอหรือปกาเกอญอ

ผู้หญิงชาวกะเหรี่ยงได้รับการกล่าวขานว่าเป็นชนเผ่าผู้มีฝีมือในการทอผ้าที่เก่งที่สุดเผ่าหนึ่ง ด้วยการได้รับการถ่ายทอดความรู้ ทักษะฝีมือการทอผ้ามาจากผู้เป็นแม่ตั้งแต่ยังเป็นเด็กหญิงในวัยประมาณ 10 ปี ผู้หญิงชาวกะเหรี่ยงมักจะทอเสื้อผ้าไว้ใช้สวมใส่ในชีวิตประจำวันทั้งของตนเองและสมาชิกในครอบครัว หรือทอเก็บไว้ใช้ในงานพิธีสำคัญๆ เช่น งานแต่งงาน งานประเพณีสำคัญต่างๆ

ผ้าทอกะเหรี่ยง มีลักษณะเป็นผ้าทอหน้าแคบ ที่ใช้เครื่องมือทอแบบห้างหลัง หรือที่เรียกกันว่าเกี๊ว ผ้าที่ทอจะถูกกำหนดตามความต้องการใช้งานตั้งแต่เริ่มต้นทอ เช่น ผ้าทอสำหรับเสื้อ ผ้าทอสำหรับผ้าซิ่น ผ้าทอสำหรับผ้าโพกศีรษะ หรือผ้าทอสำหรับทำเป็นย่าม เป็นต้น

ศิลปะลวดลายบนผืนผ้าของชนเผ่ากะเหรี่ยง มีเอกลักษณ์โดดเด่นที่แสดงถึงตัวตนของชนเผ่ากะเหรี่ยงที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ลวดลายต่างๆ มักเกิดจากการสังเกต การใช้จินตนาการ นำเอาลักษณะเด่นจากสิ่งๆ ที่พบเห็นในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัว ทั้งพืชพรรณ ดอกไม้ ต้นไม้ สัตว์น้อยใหญ่ ข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนไปจนถึงประเพณีและคตินิยมของชนเผ่ามาประยุกต์ถ่ายทอดลงสู่ลวดลายบนผืนผ้าได้อย่างงดงาม ด้วยเทคนิคการสร้างสรรค์ลวดลายที่หลากหลาย ทั้งการจก การทอยกดอก การมัดหมี่ การปัก ด้วยด้ายหรือไหมพรมหลากสี การปักประดับตกแต่งด้วยเมล็ดลูกเดือย เป็นต้น

เอกลักษณ์ลวดลายที่มีลักษณะเป็นลวดลายดั้งเดิมที่ปรากฏบนผืนผ้าทอกะเหรี่ยงที่สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษหลายชั่วอายุคน เป็นลวดลายที่พบได้ในกะเหรี่ยงโปว์และปกาเกอญอแทบทุกพื้นที่ เช่น ลักษณะลายเป็นสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนรูปแบบต่างๆ ลายดอกไม้ ลายเส้นตรง ลายกากบาท เป็นต้น ชื่อของลวดลายผ้าทอกะเหรี่ยงนั้นอาจไม่มีชื่อหรือความหมายที่เป็นภาษาไทยที่จะเข้าใจได้โดยง่าย เนื่องจากเป็นชื่อเรียกลวดลายโบราณดั้งเดิมของชนเผ่าที่ถูกเรียกขานและถ่ายทอดต่อๆ กันมานับตั้งแต่บรรพบุรุษด้วยภาษาของชนเผ่ากะเหรี่ยงในแต่ละท้องถิ่นนั่นเอง แต่อย่างไรก็ตามด้วยลักษณะลวดลายที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์เฉพาะของผ้าทอชนเผ่ากะเหรี่ยงนี้เอง หากเราเห็นผืนผ้าที่มีเอกลักษณ์ในลักษณะเช่นนี้ เราก็สามารถรับรู้ได้ทันทีว่า นี่คือผ้าทอแห่งชนเผ่ากะเหรี่ยง

การทอผ้าของชนเผ่าชาวกะเหรี่ยง เป็นการทอแบบวิถีดั้งเดิม เรียกว่าทอแบบ กี่เอาจ หรือ การทอแบบห่างหลัง โดยใช้อุปกรณ์เครื่องทอขนาดเล็กเรียกว่า กี่เอาจ ลักษณะการทอผ้าแบบกี่เอาจนี้ ผู้ทอจะต้องนั่งกับพื้น เหยียดขาขนานตรงไปข้างหน้าทั้งสองข้าง มีสายคาด (สายคาดอาจทำด้วยแผ่นหนัง หรือผ้าที่ทับกันหลายๆ ชั้น หรือเชือกที่ฝั้นเป็นเกลียวให้แข็งแรง) ที่ผูกติดด้วยด้ายเส้นยืนคาดรัดโอบไปด้านหลังของเอว อีกด้านหนึ่งจะผูกมัดกับเสาเรือน หรือโคนต้นไม้ หรือหลักที่มีความแข็งแรงก็ได้ การทอด้วยกี่เอาจจะใช้การขยับเคลื่อนตัวของผู้ทอบังคับเส้นด้ายยืนให้ตั้งหรือหย่อนได้ตามต้องการทำให้ผู้ทอสามารถเลือกสถานที่ทอได้ตามความพอใจ โยกย้ายได้สะดวก ผ้าที่ทอด้วยกี่เอาจจะมีขนาดผ้าหน้าแคบๆ

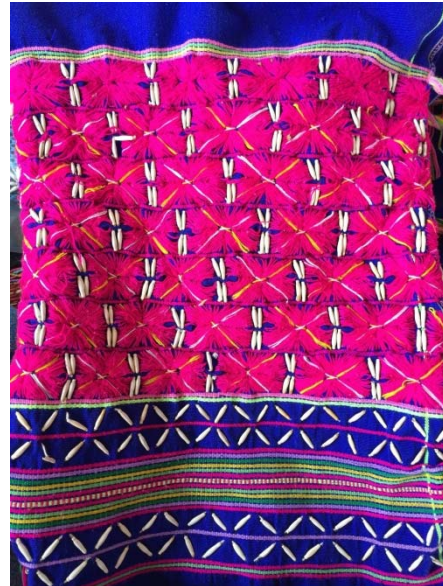
ด้วยฝีมืออันล้ำเลิศ ผสานกับเทคนิคและภูมิปัญญาที่สั่งสมและถูกถ่ายทอดสั่งสอนมาจากบรรพบุรุษสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ทั้งเทคนิคการมัดหมี่ จก ขิด และยกดอก ผ้าทอของชนเผ่ากะเหรี่ยงจึงมีความงดงาม โดดเด่นด้วยสีสันตระการตา และผู้คนทั่วไปยังคงพบเห็นรูปแบบอันเป็นเอกลักษณ์ของเครื่องแต่งกายของชนเผ่ากะเหรี่ยง ด้วยเสื้อหลากสีสัน จนเป็นที่ต้องตาต้องใจของคนเมือง ของนักท่องเที่ยว และชาวต่างชาติให้ต้องซื้อหากลับไปสวมใส่จนถึงปัจจุบันนี้

ผ้าปักประดับ “ลูกเต๋อย” เอกลักษณ์ผ้าชนเผ่ากะเหรี่ยง

การปักและประดับบนผืนผ้าทอที่หญิงชาวกะเหรี่ยงบรรจงปักอย่างประณีต ด้วยการใช้วัสดุจากธรรมชาติอย่าง “ลูกเต๋อย” ตกแต่งเป็นลวดลายต่างๆ อย่างงดงามนี้มีการสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของผ้าทอชนเผ่ากะเหรี่ยงอย่างหนึ่งที่สะท้อนตัวตนของความเป็นชนเผ่ากะเหรี่ยงได้อย่างชัดเจน และยังคงพบเห็นเครื่องแต่งกายที่มีการปักประดับด้วยลูกเต๋อยสำหรับหญิงชาวกะเหรี่ยงได้โดยทั่วไปในปัจจุบัน

ลูกเต๋อย เป็นเมล็ดพืชชนิดหนึ่ง ที่มีลักษณะเมล็ดกลม รี หรือมน มีทั้งสีขาว สีเกือบเหลือง เป็นพืชที่ส่วนใหญ่ชนเผ่ากะเหรี่ยงจะปลูกไว้ในไร่นาเพื่อใช้เมล็ดที่แก่มาปักประดับ ตกแต่งเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย โดยเฉพาะเสื้อของหญิงชาวกะเหรี่ยง ถือเป็นเครื่องประดับชนิดหนึ่งที่ใช้ในการตกแต่งบนเสื้อผ้าเพื่อความสวยงาม (เสื้อผู้ชายกะเหรี่ยงจะไม่ปักลูกเต๋อย)

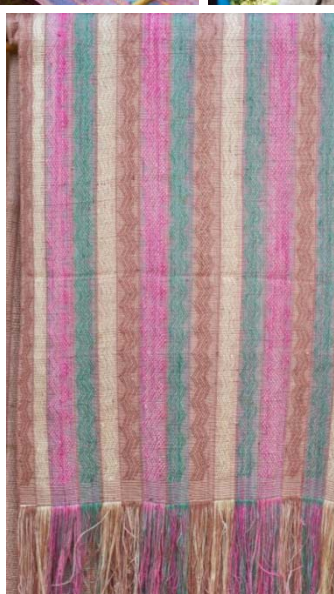
เม็ดเด็ย

ผ้าไหมยกดอก : ผ้ายกดอกแบบกะเหรี่ยง ทักษะฝีมือชนเผ่าชาวดอย

หากเอ่ยถึงผ้าไหมยกดอก ผู้คนทั่วไปคงจะรู้จักและคุ้นชินตากับภาพลักษณ์ของผ้าไหมที่มีลวดลายงดงาม แวววับด้วยเส้นด้ายพิเศษที่นำมาทอสอดแทรกให้ลวดลายมีความโดดเด่นเป็นพิเศษทั้งด้านเงิน ด้านทอง ผ้าไหมยกดอกที่ผู้คนรู้จักทั่วไปก็เช่น ผ้าไหมยกดอกลำพูน ผ้ายกเมืองนคร ผ้ายกทองบ้านจันทร์โฮมา แห่งจังหวัดสุรินทร์ เช่นนี้เป็นต้น แต่คงมีน้อยคนนัก หรือแทบจะไม่มีใครที่จะรู้จักเสียเลยก็ได้ ที่จะรู้จัก ผ้าไหมยกดอกแบบกะเหรี่ยง ผ้าทอชนเผ่ากะเหรี่ยง ที่มีความงดงาม ประณีตด้วยทักษะฝีมือชนเผ่ากระเหรี่ยงที่อยู่บนดอยสูง

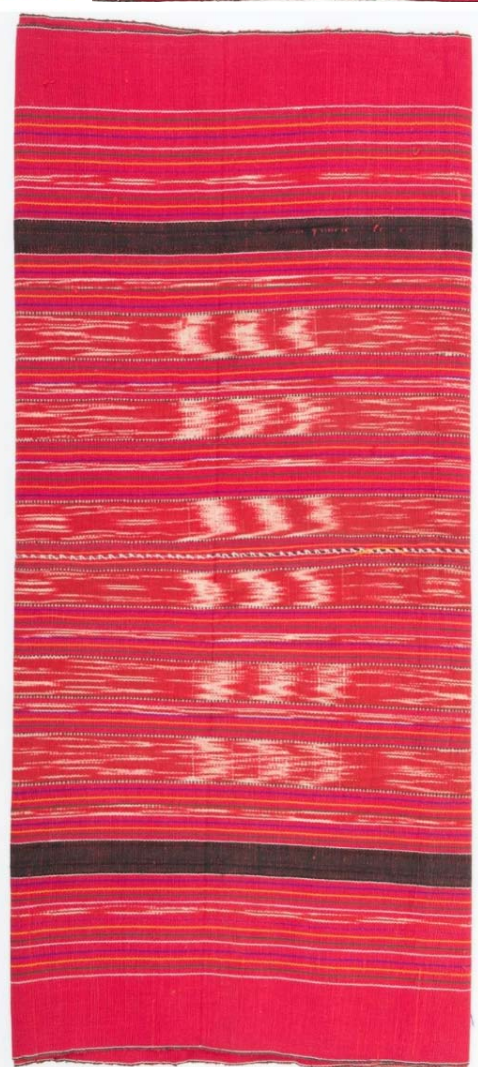
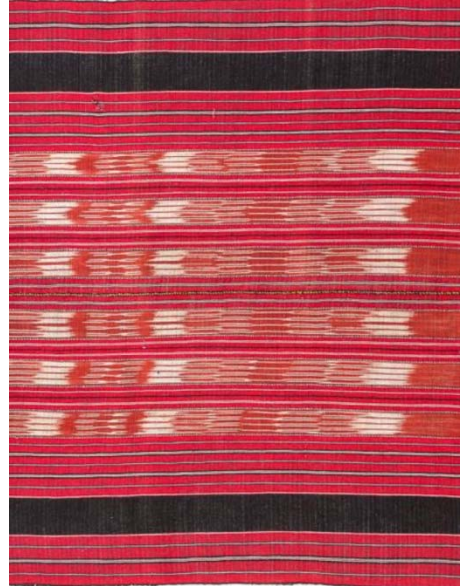
ชนเผ่ากะเหรี่ยง บ้านซิแบร ตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นกลุ่มหนึ่งที่มีทักษะฝีมือในการทอผ้าไหมยกดอกด้วยกี่เอว ตามวิธีการทอผ้าของชนเผ่ากะเหรี่ยง แต่มีการพัฒนาระดับฝีมือการทอผ้าที่มีความแตกต่างจากการทอผ้าฝ้ายที่มีความคุ้นชินแต่เดิม เป็นการทอผ้าไหมซึ่งมีกระบวนการที่มากขึ้นและยากขึ้น และด้วยพื้นฐานในทักษะฝีมือการทอผ้าของชนชาวกะเหรี่ยงที่มีมาแต่เด็กที่ได้ขึ้นชื่อว่าเป็นนักทอมืออาชีพรู้จักมีความสามารถในการทอผ้าไหมด้วยเทคนิคการทอยกดอกได้อย่างละเอียดสวยงาม โดยที่ยังคงเอกลักษณ์การใช้กี่เอวตามแบบฉบับของชนเผ่า และสามารถทอลวดลายได้หลากหลายอีกด้วย ผ้าไหมยกดอกของชนเผ่ากะเหรี่ยงน ส่วนใหญ่จะนิยมทอเป็นผ้าคลุมไหล่ หรือเป็นผ้าที่นำมาเย็บเป็นเสื้อสำหรับสวมใส่ตามแบบฉบับของชนเผ่า และถึงแม้ว่าผ้าแต่ละผืนกว่าจะทอเสร็จสำเร็จต้องใช้เวลาอันยาวนานกว่าครึ่งเดือนหรือเป็นเดือน แต่ก็มีความภาคภูมิใจในของกะเหรี่ยงบ้านซิแบร ที่ใช้ทักษะฝีมือสืบทอดการทอผ้าตามวัฒนธรรมของชนเผ่าที่มีมาตั้งแต่เด็กอยู่แล้วนั้น สร้างสรรค์พัฒนาผลงานผ้าไหมยกดอกที่งดงาม และตั้งใจที่จะถ่ายทอดการทอผ้ายกดอกก็เอานี้ให้กับชนเผ่ารุ่นลูกหลานให้คงอยู่ต่อไป

ผ้าซิ่น : เครื่องแต่งกายที่สะท้อนถึงความเป็นสตรีชนเผ่ากะเหรี่ยง

ผ้าซิ่น เป็นเครื่องแต่งกายที่สะท้อนถึงความเป็นสตรีชนเผ่ากะเหรี่ยงได้อย่างชัดเจน ผ้าซิ่นกะเหรี่ยง นิยมทอด้วยฝ้าย เป็นผ้าหน้าแคบที่ทอด้วยกี่เอวจึงต้องใช้ผ้าที่ทอเหมือนกัน 2 ผืนมาเย็บต่อกันจึงจะได้ผ้าซิ่น 1 ผืน ผ้าซิ่นกะเหรี่ยงที่เรามักคุ้นชินตาด้วยเอกลักษณ์ลวดลาย สีเส้นที่โดดเด่น ก็คือผ้าซิ่นของกลุ่มกะเหรี่ยงโปว์ (หรือโผล่ง) และผ้าซิ่นกลุ่มกะเหรี่ยงสะกอ (หรือปาเกอเกญอ) ที่มีสีเส้นสดใส ผ้าซิ่นกะเหรี่ยง มีทั้งเทคนิคการทอลายสลัสี การสร้างลวดลายด้วยเทคนิคการจก ชิด และมัดหมี่ (ผ้าซิ่นมัดหมี่ของชนเผ่ากะเหรี่ยงจะเป็นผ้ามัดหมี่เส้นยืน ซึ่งจะแตกต่างจากผ้ามัดหมี่ของภาคอีสานซึ่งเป็นมัดหมี่เส้นพุ่ง) หรืออาจมีการผสมผสานกันระหว่างมัดหมี่ และจก ชิด ในผืนเดียวกัน ลักษณะลวดลายของผืนผ้าซิ่นกะเหรี่ยงยังคงเอกลักษณ์ลวดลายโบราณดั้งเดิมที่สืบทอดต่อเนื่องมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ที่มาของลวดลายก็ด้วยการสร้างสรรค์ตามจินตนาการและการเลียนแบบลักษณะของธรรมชาติ สัตว์ หรือสิ่งของเครื่องใช้ และสิ่งแวดล้อมรอบตัว บางลวดลายจะใช้เฉพาะในผ้าซิ่นของหญิงสาว หรือบางลวดลายจะใช้ในพิธีการที่สำคัญ เช่น ผ้าซิ่นที่เป็นผ้าสำหรับใช้ในงานหมั้น ตามประเพณีชาวกะเหรี่ยงโปว์ ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยนับตั้งแต่โบราณกาลมานั้น ในพิธีหมั้นของชายหญิงชาวกะเหรี่ยง ฝ่ายชายจะต้องนำผ้าซิ่นทอมือมามอบให้กับผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง โดยในตัวผืนผ้าซิ่นนั้นก็จะมีปรากฏลวดลายเฉพาะที่บ่งบอกได้ว่าผ้าผืนนี้ใช้เพื่อพิธีหมั้นนี้เท่านั้น หากไม่ปรากฏลายนั้นก็จะไม่ถือว่าเป็นผ้าผืนนั้นเป็นผ้าสำหรับใช้ในงานหมั้นก็จะประกอบพิธีหมั้นไม่ได้ ผู้หญิงชาวกะเหรี่ยงทุกคนที่มีลูกชายจึงจะต้องทอผ้าซิ่นที่มีลักษณะลายพิเศษนี้เก็บไว้เพื่อให้ลูกชายนำไปมอบให้ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงในวันหมั้นถือเป็นประเพณีสืบทอดกันมาในทุกครอบครัวของชนเผ่ากะเหรี่ยงโปว์ เช่นนี้เป็นต้น ผ้าซิ่นจึงถือเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงถึงตัวตนของชนเผ่ากะเหรี่ยงที่มีความชัดเจนที่สุด และยังคงนิยมการแต่งกายในชีวิตประจำวันด้วยผ้าซิ่นตามวัฒนธรรมของชนเผ่ามาจนถึงปัจจุบันนี้

อย่างไรก็ตามด้วยภาวะทางเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมในสังคมเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงไป สังคมชนเผ่ากะเหรี่ยงก็มีการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกัน ในปัจจุบันอาจมีชุมชนเผ่ากะเหรี่ยงในหลายๆ พื้นที่อาจมีการทอผ้าน้อยลง ผ้าชิ้นที่ใช้สวมใส่ในชีวิตประจำวันจึงมักนิยมซื้อหาจากท้องตลาดมาสวมใส่กันมากขึ้นเพื่อความสะดวกและง่ายต่อการดำเนินชีวิต แต่ก็ยังคงมีอีกหลายพื้นที่ โดยเฉพาะกลุ่มกะเหรี่ยงบนดอยสูงที่ยังคงทอผ้าด้วยตัวเองเพื่อใช้สวมใส่ในครอบครัว และใช้สำหรับพิธีสำคัญตามวัฒนธรรมของชนเผ่า แต่ถึงอย่างไรชนเผ่ากะเหรี่ยงก็ยังคงเอกลักษณ์ที่สะท้อนวิถีแห่งชนเผ่าไว้อย่างเหนียวแน่นไม่แพ้กลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ

